

Олександр Романовський

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-0602-9395
E-mail: romanovskiyy_a_khpi@ukr.net

Тетяна Солодовник

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-7772-9938
E-mail: solodovnik_t_a@ukr.net

Ольга Ігнатюк

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-5710-7752
E-mail: olgaignatyuk2016@gmail.com

Світлана Резнік

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна
ORCID: 0000-0001-8310-1242
E-mail: svreznik@ukr.net

Анастасія Юдіна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОПП: Педагогіка вищої школи.; спеціальність 011: Освітні, педагогічні науки, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна
E-mail: nensi.yudina@gmail.com

**НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ
СПРЯМОВАНOSTІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ**

Анотація: у статті проаналізовано зміст поняття “професійна спрямованість”, “національна свідомість”, визначено складові національної свідомості, проведено порівняльний аналіз рівня національної свідомості здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальностей 011 “Освітні, педагогічні науки”, 053 “Психологія” і 035 “Філологія” Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”.

© Олександр Романовський, Тетяна Солодовник, Ольга Ігнатюк, Світлана Резнік, Анастасія Юдіна, 2023

*ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ*

Сформульовано узагальнення або висновки щодо стану національної свідомості майбутніх фахівців.

Ключові слова: професійна спрямованість; національна свідомість; ідентифікація; духовність; патріотизм; діагностика; анкетування; педагоги; психологи; філологи.

Olexandr Romanovskiy

doctor of science in pedagogy, full professor, corresponding member of NAPS Ukraine, head of the department of pedagogy and psychology of social systems management by the academician I. Zyazyun, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”;
Kharkiv, Ukraine

E-mail: romanovskiy_a_khpi@ukr.net

Tetiana Solodovnyk

Ph.D. in pedagogy, associate professor, assistant professor of the department of pedagogy and psychology of social systems management by the academician I. Zyazyun, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”; Kharkiv, Ukraine

E-mail: solodovnik_t_a@ukr.net

Olha Ihnatiuk

doctor of science in pedagogy, full professor, professor of the department of pedagogy and psychology of social systems management by the academician I. Zyazyun, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”; Kharkiv, Ukraine

E-mail: olgaignatyuk2016@gmail.com

Svitlana Reznik

Ph.D. in pedagogy, associate professor, assistant professor of the department of pedagogy and psychology of social systems management by the academician I. Zyazyun, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”; Kharkiv, Ukraine

E-mail: svreznik@ukr.net

Anastasiia Yudina

candidate for second (Master's) degree of higher education of Educational-Professional program “Higher School Pedagogy”, specialty 011 “Educational, Pedagogical Sciences”, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”; Kharkiv, Ukraine

E-mail: nensi.yudina@gmail.com

**NATIONAL CONSCIOUSNESS AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL
ORIENTATION OF FUTURE PEDAGOGUES OF A HIGHER SCHOOL**

Abstract: the authors of the article have analyzed the concepts of “professional orientation”, “national consciousness”, defined the components of national consciousness, made a comparative analysis of the level of national consciousness between the candidates for second (Master's) degree of higher education, in specialties 011 “Educational, Pedagogical

Sciences”, 053 “Psychology” and 035 “Philology” at the National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”.

Key words: professional orientation; national consciousness; identification; spirituality; patriotism; diagnostics; questionnaire survey; pedagogues; psychologists; philologists.

**Olexandr Romanovskiy, Tetiana Solodovnyk, Olha Ihnatiuk, Svitlana Reznik,
Anastasiia Yudina**

An extended abstract of a paper on the subject of:

**“National consciousness as a component of professional orientation of future
pedagogues of a higher school”**

Problem setting. *The priority task of current higher education is training the scientific-pedagogical employees, capable to competently and responsibly carry out their professional and pedagogical activity, thus contributing to the formation of the Ukrainian democratic society. Since any pedagogue acts not only as a translator of knowledge, but also as a carrier of national culture and national values, one of higher school tasks in the conditions of reforming the educational branch and up-to-date transformational processes in the Ukrainian society is educating the social positioning and national consciousness among the modern youth.*

Thus, the task of a higher school is the targeted formation of national consciousness in the modern youth, which ensures a strong unity with the domestic country’s people, self-awareness as a part of national community, involvement in the cultural achievements and the Ukrainian nation’s identity.

Recent research and publications analysis. *The works of Ye. Zelinska, L. Kulishenko, H. Redkina, H. Rozlutska, I. Selyshcheva, O. Yushchyshyna and other scientists [5, 6, 7, 8, 9, 10] are dedicated to the research of the issues of national consciousness; such scientists as L. Makarenko, V. Sheiko, V. Marushchak, I. Mursamitova, A. Friedrich and others paid special attention to formation of national consciousness in future pedagogues [11, 12, 13, 14].*

Paper objective. *The issue of focusing on the national consciousness as a*

component of professional orientation still remains insufficiently researched among future pedagogues of a higher school.

Paper main body. *(setting the task). The purpose of the article is: analyzing the concept of "professional orientation"; clarifying the concept of "national consciousness" in future pedagogues of a higher school; diagnostics of the level of national consciousness as a component of professional orientation in future pedagogues of a higher school; comparison of the level of national consciousness among candidates for the second (Master’s) degree of higher education in specialties 011 “Educational, Pedagogical Sciences”, 053 “Psychology” and 035 “Philology” at the National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”.*

The concept of national consciousness is quite broad, complicated and regarded by many sciences: philosophy, sociology, politology, history, pedagogy, ethnopsychology, cultural studies, etc. There exists a number of studies dedicated to the thorough analysis of this concept from the standpoint of various fields of scientific knowledge, but till now there exists no common interpretation thereof.

All researchers of this phenomenon single out such aspects as self-identification with the nation, involvement and respect for it, acceptance of national achievements and its cultural values. In other words, a citizen’s national consciousness means not only belonging to this or that nation, but also an

individual's certain actions, which are aimed, as A. Friedrich rightly notes, at improving the life of his/her people and country as a whole.

The most significant components of national consciousness include: ethnic and national identity, ethnic consciousness, national self-consciousness, double ethn-national consciousness, national dream, national idea, national mentality, character, national complexes [15].

In order to reveal the level of national consciousness in future pedagogues of a higher school, a questionnaire survey was conducted that took place in spring of 2023. This survey was taken by the candidates for second (Master's) degree of higher education at the Educational & Scientific Institute for Social and Humanitarian Technologies, specialities 011 "Educational, Pedagogical Sciences", 053 "Psychology" and 035 "Philology" at the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute",

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Пріоритетним завданням сучасної вищої освіти є підготовка науково-педагогічних працівників, здатних компетентно та відповідально виконувати професійно-педагогічну діяльність, тим самим сприяючи становленню українського демократичного суспільства. Викладач вищої школи повинен забезпечувати професійний й особистісний розвиток майбутніх фахівців, формувати у них відповідальну громадянську позицію, розкривати творчий і духовний потенціал здобувачів вищої освіти. Для виконання вищезначених завдань, що ставить перед майбутніми викладачами українське суспільство й вимоги сьогодення, необхідно сформувати у них професійну спрямованість як комплекс психологічних і професійних характеристик, що допоможуть їм свідомо підходити до навчання, самовизначення та обрання життєвого шляху на демократичних та гуманістичних засадах.

full-time and part-time forms of study, aged from 21 to 49, in the number of 76 people; future pedagogues – 24 students, future psychologists – 26 students, and future philologists – 26 students. The level of national consciousness in these candidates was defined using a questionnaire consisting of ten questions. Each question contained some options of an answer, from which one needed to choose a single correct variant.

Conclusions of the research. *The research, which was conducted to define the level of national consciousness as a component of professional orientation in future pedagogues of a higher school, allows to come to the conclusion that future pedagogues' level of national consciousness is standing at a quite high level (81 %). The pedagogical technology is being planned to be developed in terms of formation of national consciousness as one of the components of professional orientation among higher education seekers.*

Професійна спрямованість особистості педагога є достатньо складним психологічним утворенням і забезпечує готовність до виконання професійних функцій, наявність стійких мотивів діяльності, привабливість обраної професії, бажання вчити й виховувати студентів і бути для них прикладом для наслідування.

В умовах сьогодення, коли Україна потерпає від російської агресії, формування національної свідомості та патріотизму українців набуває фундаментального та життєво необхідного значення для відбудови нашої країни, повернення до мирного життя, усвідомлення цінності української єдності та любові до своєї Батьківщини. Національна свідомість є компонентом професійної спрямованості, тому включається в діяльність фахівця вже з моменту отримання освіти. Таким чином, завданням вищої школи є цілеспрямоване формування національної свідомості сучасної молоді, що є забезпеченням єдності з власним народом, усвідомленням себе частиною національної спільноти,

причетністю до досягнень культури та самобутності української нації. Це відображено у програмних документах, таких як Конституція України (1996 р.), закон України “Про вищу освіту” (ред. 2020 р.) і в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2025 року (2014 р.).

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв’язання цієї проблеми і на які спирається автор. Дослідженню питань національної свідомості присвячено праці Ch, Rina Patriana, Irawan, Iwan; Pane, Murty Magda, С. Зелінської, Л. Кулішенко, Г. Редькіної, Г. Розлуцької, І. Селищевої, О. Ющишината інших науковців науковців [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8]; формуванням національної свідомості майбутніх педагогів опікувалися такі вчені як Л. Макаренко, В. Шейко, В. Марущак, І. Мурсамітова, А. Фрідріх тощо [9, 10, 11, 12].

Вікторова М., аналізуючи професійну спрямованість майбутнього вчителя, ототожнює її з поняттям професійно-педагогічна спрямованість, і зазначає, що вона включає в себе взаємодію всіх основних моральних, вольових, емоційних якостей особистості, її світогляду, життєвих установок та духовних цінностей [1]. Авторка наголошує на тому, що основними компонентами професійної спрямованості педагога виступають морально-духовні якості особистості, і ми цілком погоджуємося з цією думкою, оскільки професійно-педагогічна діяльність передбачає поряд із професійною підготовкою виховання особистості з життєвими й моральними принципами, з розвинутою емоційно-вольовою сферою і духовними цінностями.

На думку О. Літовки професійна спрямованість є результатом формування системи ціннісних мотивів, які спонукають особистість до засвоєння професійних знань, умінь, навичок і способів творчого їх використання на практиці. Професійна спрямованість містить у собі предметний зміст і світогляд особистості [2]. Отже, в

аналізованому понятті авторка, поряд із предметним змістом професійної діяльності, виокремлює і світогляд особистості, до якого входить і життєва позиція, і взаємини зі світом, й усвідомлення свого призначення у житті, і який, на нашу думку, впливає на формування особистості студентів і виховання їхніх моральних й духовних якостей.

Подоляк Л. і Юрченко В. трактують поняття професійної спрямованості як “розуміння і внутрішнє прийняття особистістю цілей і завдань професійної діяльності, а також співзвучних із нею інтересів, настанов, переконань і поглядів. Усі ці ознаки і компоненти професійної спрямованості є показниками рівня її сформованості в студентів” [3, С. 344]. Таким чином, аналізуючи професійну спрямованість викладача вищої школи, дослідники говорять не тільки про професійну діяльність, а також про такі важливі аспекти діяльності педагога як інтереси і переконання.

Оскільки педагог виступає не тільки як транслятор знань, а й як носій національної культури й національних цінностей, то одним із завдань вищої школи в умовах реформування освітньої галузі і сучасних трансформаційних процесів українського суспільства є виховання громадянської позиції і національної свідомості у сучасної молоді. Ми повністю розділяємо думку науковців, які зазначають, що “в освітньому процесі ЗВО педагог має створити такі умови навчання, що сприятимуть особистісно-професійному і морально-духовному розвитку майбутніх фахівців, набутті ними професійно-важливих якостей, орієнтації на гуманістичні цінності. Професійна спрямованість є тим системоутворюючим чинником, що дасть зазначений ефект у процесі навчально-виховної взаємодії” [4, С. 11].

Формування національної свідомості громадян будь-якої держави є важливим чинником державотворення, духовності, відповідальності нації перед своїми

нащадками та умовою розвитку національної єдності та поваги до досягнень власного народу.

Національна свідомість починає формуватися ще з раннього дитинства, починаючи з перших років, і продовжує своє становлення протягом дорослого життя людини. Важливе значення у формуванні національної свідомості молодих українців відіграють педагоги, як шкільні, так і закладів вищої освіти, чия діяльність повинна забезпечувати не тільки формування певної сукупності загальних, фундаментальних та професійних компетентностей, а також прищеплювати ті якості, які сприяють вихованню особистості громадянина, що усвідомлює себе відповідальним членом українського суспільства, відстоює його інтереси та розуміє потреби.

Знання історії власної держави, її культури, традицій, мови, чітка громадянська позиція, самоідентифікація, здатність діяти свідомо та відповідально щодо свого народу і держави є ознакою національно свідомої особистості, формування якої повинен забезпечити заклад вищої освіти. Саме під час здобуття вищої освіти у молоді формуються духовні та моральні цінності, які надалі визначають її життєві пріоритети фахівця і громадянина.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Недостатньо дослідженим залишається питання виокремлення національної свідомості як компоненту професійної спрямованості у майбутніх педагогів вищої школи. Саме їх професійно-педагогічна діяльність спрямована на виховання та формування особистості відповідальних, свідомих та патріотичних членів української держави.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є: конкретизувати зміст дефініції “національна свідомість” як складової професійної спрямованості майбутніх педагогів вищої школи. Серед завдань дослідження слід виокремити такі:

– виокремлення особливостей поняття “професійна спрямованість”;

– уточнення поняття “національна свідомість” майбутніх педагогів вищої школи;

– діагностика рівня національної свідомості як складової професійної спрямованості майбутніх педагогів вищої школи;

– порівняння рівня національної свідомості серед здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальностей 011 “Освітні, педагогічні науки”, 053 “Психологія” і 035 “Філологія” Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Відродження національної свідомості сучасного українського суспільства є нагальною потребою сучасності, особливо в умовах військової агресії з боку Російської Федерації, коли наші громадяни потребують не тільки матеріальної, а й моральної й духовної підтримки, впевненості у майбутньому нашої Батьківщини. Це завдання український народ повинен вирішити самостійно, власними зусиллями. Основна відповідальність у вирішенні цього завдання лягає саме на педагогів, які є творцями нашого майбутнього, і це завдання - виховання сучасного духовно здорового, культурно розвиненого та національно свідомого молодого покоління української нації.

Національна свідомість поняття достатньо широке, складне і розглядається багатьма науками: філософією, соціологією, політологією, історією, педагогікою, етнопсихологією, культурологією тощо. Існує низка досліджень, присвячених ґрунтовному аналізу цього поняття з позицій різних галузей наукових знань, проте єдиного тлумачення на сьогодні не існує. Розглянемо деякі з них.

Енциклопедія Сучасної України пропонує таке визначення поняття

національної свідомості, а саме, що це цілісна система духовних феноменів нації, які, сформувавшись у процесі її історичного розвитку, відображають основні засади буття нації. Національна свідомість охоплює власне національні та запозичені й асимільовані посередництвом акультураційних процесів ідеї, настанови, устремління, культурні здобутки, що формують духовний універсум нації [15]. Отже, національна свідомість - це прийняття людиною тих цінностей і надбань народу, набуті у процесі становлення та існування національної спільноти.

Фрідріх А. під поняттям національна свідомість розуміє складне соціально-психічне утворення особистості, що є самоусвідомленням причетності до нації, готовності сумлінно й творчо працювати на благо Вітчизни, зміцнювати єдність свого народу Українську державу” [14, с. 6]. Дослідниця наголошує, і ми цілком з нею погоджуємося, що не тільки усвідомлення себе частиною певної нації свідчить про наявність національної свідомості у людини, а обов’язковою умовою виступає діяльність, здатна покращити благоустрій держави та власного народу.

Кулішенко Л. пропонує таке визначення поняття національної свідомості: “це категорія, сутністю якої є усвідомлення приналежності до певної нації, тобто ідентифікація з певним народом, нацією” [6]. Автор вважає, що усвідомлення себе частиною народу і прийняття якостей і характеристик цього народу є національною свідомістю людини.

Таким чином, з наведених вище понять національної свідомості, ми можемо зробити висновок, що всі дослідники цього феномену виділяють такі його аспекти, як: ідентифікація себе з нацією, причетність та повага до неї, прийняття національних здобутків та її культурних цінностей.. Тобто національна свідомість громадянина передбачає не тільки приналежність до тієї або іншої нації, а певні дії особистості, як слушно зауважує А. Фрідріх спрямовані на

покращення життя власного народу і своєї країни.

До найважливіших складових національної свідомості зараховують етнічну та національну ідентичність, етнічну свідомість, національну самосвідомість, подвійну етнонаціональну свідомість, національну мрію, національну ідею, національний менталітет, характер, національні комплекси [15].

Редькіна Г. визначає такі складові національної свідомості: національну ідентичність з історичною пам’яттю, лояльністю до мови і культури, відданістю до цілісності території, патріотизмом, національну психологію [7, С. 147].

На думку Л. Кулішенко у національній свідомості присутні такі елементи:

- національна ідентифікація, тобто усвідомлення людиною своєї приналежності до конкретного етносу, нації;
- знання типових особливостей, рис етносу чи нації, до яких людина себе відносить, інтерес до етнічних, національних особливостей, що характерні для інших національних спільнот;
- усвідомлення єдності історичного минулого, сучасного і майбутнього свого етносу, нації;
- чіткі уявлення про територіальну спільність нації;
- усвідомлення й дієве ставлення до духовних і матеріальних цінностей нації, потреба особистою працею збагачувати такі цінності у своїй життєдіяльності;
- усвідомлення власної відповідальності за долю нації, її теперішнє і майбутнє [6, С. 150].

Здійснивши аналіз наукової літератури з проблеми визначення структури національної свідомості, можемо зробити висновок, що всі дослідники виокремлюють таку складову як національна ідентичність, під якою ми будемо розуміти “визнання народом самого себе, знання і повага історії, національної культури, території, усвідомлення народом своїх особливих рис, розуміння членами

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

національної групи своїх інтересів, прагнень, цілей, ідеалів, потреб тощо” [16, С. 106].

Національна свідомість особистості активно формується під час навчання у закладі вищої освіти, саме у студентському віці відбувається виокремлення себе як дорослої людини, відбувається професійне самовизначення, усвідомлення себе як громадянина, набувається право брати участь у суспільно-політичному житті держави, у громадських організаціях, можливість впливати на економічні та соціальні процеси суспільства.

Молода людина на етапі дорослішання починає активно цікавитися історією, мовою, культурою країни, власним походженням, інакше сприймати факти й явища політичного й соціального життя власного міста, регіону, цілої держави. Сучасна трагедія, яку переживає українське суспільство, активізувало зацікавленість громадян, а особливо молоді, власним корінням, видатними історичними постатями, творчістю українських письменників, національними традиціями й ідеалами, історичним державотворенням України. Підвищений інтерес до всього рідного допомагає молодим людям ідентифікувати себе як українців, знайти моральні орієнтири, визначити життєві пріоритети.

Спрямованість вищої школи на формування національної свідомості молодого покоління українців допоможе сучасним студентам у становленні стійкого морального стрижня, зміст освіти повинен бути побудований на принципах духовності та національної ідеї, виховання повинно забезпечувати усвідомлення унікальності та неповторності нації, національного характеру, відповідальність за майбутнє держави, почуття патріотизму. Тому постає нагальна потреба сформувати спочатку

високий рівень національної свідомості та патріотизму у майбутніх педагогів вищої школи, які і стануть носіями культурних, етнічних та моральних цінностей української нації.

З метою виявлення рівня національної свідомості майбутніх педагогів вищої школи, було проведено анкетне онлайн-опитування з використанням Гугл-форми, розроблене авторами, яке проходило навесні 2023 року. В опитуванні взяли участь здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти навчально-наукового інституту соціально-гуманітарних технологій спеціальностей 011 “Освітні, педагогічні науки”, 053 “Психологія” і 035 “Філологія” Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут” денної та заочної форм навчання, віком від 21 до 49 років, у кількості 76 осіб, майбутні педагоги – 24 студенти, майбутні психологи – 26 студентів, і майбутні філологи – 26 студентів. Визначення рівня національної свідомості здобувачів проводилося за допомогою анкети, яка складається з десяти питань. Кожне питання містить варіанти відповіді, з яких потрібно обрати один правильний варіант. Питання анкети визначають знання студентів щодо сучасного політичного життя в Україні, тексту гімну нашої держави, видатних українських постатей історії і сучасності, знання щодо національного одягу і національних символів українців. Також анкета містить питання щодо ставлення до державної мови і планів будувати життя у рідній країні чи за її межами. Анкетне опитування носило анонімний характер. У результаті проведеного опитування ми отримали наступні результати. У таблиці 1 наведені відсотки (%) за кожним питанням анкети за спеціальностями.

Таблиця 1

Результати опитування здобувачів різних спеціальностей щодо національної свідомості

№ з/п	Питання анкети	Правильні відповіді у %		
		Майбутні психологи	Майбутні педагоги	Майбутні філологи
1	В якому році Україна стала незалежною державою?	96 %	100 %	100 %

*ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ*

Продовження таблиці 1

2	Хто був першим президентом України?	92 %	96 %	96 %
3	Оригінальний текст державного гімну України Павла Чубинського	27 %	12 %	58 %
4	Якщо у Вас з'явиться можливість працевлаштуватися за кордоном після закінчення ЗВО?	62 %	73 %	73 %
5	Якій мові Ви віддаєте перевагу, коли читаете книгу або дивитесь фільм?	65 %	65 %	85 %
6	Коли в Україні відзначають день Соборності?	65 %	92 %	81 %
7	Який є одяг національним символом України?	100 %	100 %	96 %
8	Яка краса з квітів прикрашає голову української дівчини?	100 %	100 %	100 %
9	Де народився відомий український поет Тарас Шевченко?	96 %	96 %	100 %
10	Птах, який є українським символом весни та волі, високого натхнення і неперевершеного таланту?	77 %	88 %	77 %

Отримані результати засвідчують, що на 1 питання анкети “В якому році Україна стала незалежною державою?” майже всі респонденти дали правильну відповідь, що говорить про те, що сучасна молодь цікавиться історією своєї держави. Друге питання “Хто був першим президентом України?” теж не викликало труднощів і переважна більшість студентів (96 % майбутніх психологів, 96 % майбутніх педагогів і 92 % майбутніх філологів) знають відповідь, що також свідчить про знання щодо державності своєї країни.

Наступним питанням анкети було щодо знання Оригінального тексту державного гімну України Павла Чубинського. Тут ми вже бачимо різницю в результатах, серед майбутніх філологів найбільше дали вірну відповідь, а саме 58 % опитуваних. Цього не можна сказати про майбутніх психологів і педагогів, тут ми бачимо, що тільки 27 % і 12 % відповідно відповіли вірно на це запитання. Це означає, що майбутні педагоги найменше обізнані стосовно оригінального тексту державного гімну України, і їм необхідно ці знання надолужувати.

У відповідях на четверте питання анкети “Якщо у Вас з'явиться можливість працевлаштуватися за кордоном після закінчення ЗВО?” ми можемо також побачити різницю в результатах. А саме:

майбутні психологи дали 62 % позитивних відповідей, майбутні педагоги мають більше позитивних (73 %), і майбутні філологи також дали стверджувальні відповіді у кількості 73 %. Отже, значна кількість майбутніх психологів (38 %) розглядають можливість жити і працювати за кордоном, а не в Україні; і тільки 27 % майбутніх педагогів і майбутніх філологів мріють побудувати свої життя за межами рідної держави. За результатами відповідей на це питання можна зробити висновок, що, на думку студентів, професія психолога дає більші можливості працевлаштування за кордоном.

На п'яте питання нашої анкети “Якій мові Ви віддаєте перевагу, коли читаете книгу або дивитесь фільм?” ми отримали наступні відповіді. Майбутні психологи і педагоги дали 65 % стверджувальних відповідей, у майбутніх філологів позитивні відповіді склали 85 %. Таким чином, більшість майбутніх філологів віддають перевагу рідній мові, можливо такий розподіл відповідей пов'язаний, по-перше, з тим, що філологи вивчають декілька мов, і це частина їх професії, а по-друге, необхідно враховувати що більшість студентів виросла в російськомовних родинах, тому аж 35 % майбутніх психологів і педагогів не обирають для читання і перегляду художніх фільмів українську мову. Таку ситуацію необхідно

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

виправляти і приділяти увагу поширенню української мови не тільки в освітньому процесі, а й у міжособистісному спілкуванні сучасної молоді.

У відповідях на шосте питання ми можемо зазначити високий показник у майбутніх педагогів вищої школи, а саме 92 % студентів правильно відповіли на знання щодо дня Соборності України, та лише 8 % студентів не знають цієї дати. Щодо психологів, то в них 65% опитуваних студентів надали правильну відповідь, та 35 % - неправильну. Серед майбутніх філологів обрали правильний варіант 81 % здобувачів. Отже, можна зробити висновок, що майбутні педагоги вищої школи краще, ніж студенти спеціальностей 053 “Психологія” і 035 “Філологія” знають історію України.

Наступним питанням нашої анкети було “Який є одяг національним символом України?” майже всі студенти відповіли 100 % правильно (100 % – майбутні психологи, 100 % – майбутні педагоги, 96 % – майбутні філологи), що дає нам можливість зробити висновок про обізнаність студентів гуманітарних спеціальностей щодо українського одягу – національного символу в Україні.

На восьме питання анкети стосовно прикрас із квітів, які прикрашають голову української дівчини, майбутні педагоги, психологи і філологи надали також 100 % правильну відповідь, що свідчить про знання національних українських головних

уборів та зацікавленість студентів українським фольклором і українськими національними традиціями.

На дев'яте питання нашої анкети “Птах, який є українським символом весни та волі, високого натхнення і неперевершеного таланту?” майбутні психологи надали 96 % правильних відповідей, майбутні педагоги надали 96 % правильних та 4 % неправильних відповідей. І тільки майбутні філологи відповіли 100 % правильно. Такі результати говорять про те, що майбутнім педагогам і психологам слід більше цікавитися біографією видатного українського поета Тараса Шевченка.

Останнє, десяте питання анкети “Птах, який є українським символом весни та волі, високого натхнення і неперевершеного таланту?” представлено такими результатами: у майбутніх психологів правильних відповідей 77 % та 23 % неправильних, у майбутніх педагогів 88 % правильних відповідей та 12 % неправильних, у майбутніх філологів, так само як і у психологів, 77 % правильних та 23 % неправильних відповідей. Отже, порівнявши результати студентів трьох спеціальностей, можемо зробити висновок, що майбутні педагоги найбільше обізнані щодо знання стосовно птаха, який є українським символом весни та волі, високого натхнення і неперевершеного таланту.

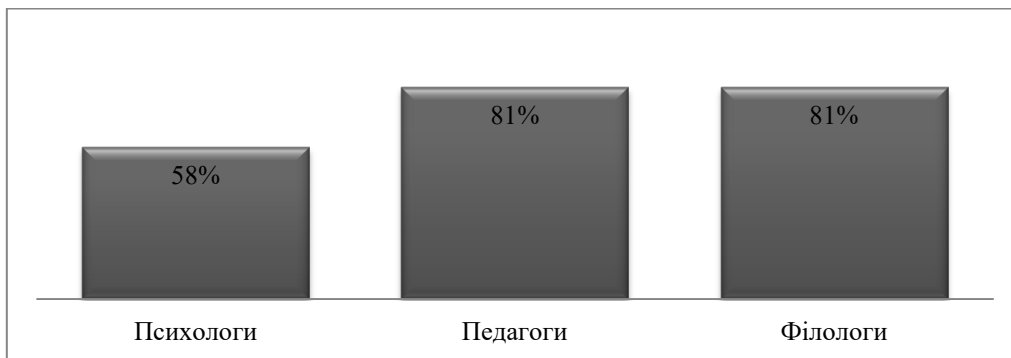


Рис. 1 Загальна оцінка національної свідомості здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти

Достатньо дискусійною є анкета для вимірювання (оцінювання) можливість використання запропонованої національної свідомості.

Після порівняльного аналізу результатів проведеного опитування серед здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти (рисунок 1), ми можемо стверджувати, що рівень національної свідомості знаходиться на достатньо високому рівні у майбутніх педагогів вищої школи та майбутніх філологів (81 % правильних відповідей). Це говорить про те, по-перше, що здобувачі знаються на історії та символах України, цікавляться здобутками нашої культури та державності, а, по-друге, готові передавати свої знання та прищеплювати такі якості як патріотизм, повагу до української мови, культури, традицій, досягнень історії та сучасності. Що стосується майбутніх психологів, у яких кількість правильних відповідей (58 % правильних відповідей) суттєво нижча за студентів інших спеціальностей (011 “Освітні, педагогічні науки” та 035 “Філологія”), то виникає необхідність у цілеспрямованому підвищенні рівня здобувачів щодо національної свідомості та знань про самобутність українського народу.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, проведено дослідження щодо визначення

рівня національної свідомості як складової професійної спрямованості майбутніх педагогів вищої школи, дозволяє зробити висновок, що у майбутніх педагогів рівень національної свідомості знаходиться на досить високому рівні (81 %). Це є позитивним фактором, який впливає, по-перше, на усвідомлення студентами-педагогами відповідальності за долю своєї держави, по-друге, дає можливість активно висловлювати свою громадянську позицію і формувати її у своїх вихованців, у майбутніх поколінь, будувати зміст освіти на національному підґрунті, виховувати любов і повагу до усього вітчизняного, від мови і культури до продуктів виробництва. Така позиція допомагає зберігати власну ідентичність, розвивати культуру, економіку, освіту, ставитися з повагою до усього національного і вітчизняного, пишатися власною історією та шанувати національну пам'ять. Перспективи подальших досліджень в цьому напрямі передбачають розробку педагогічної технології щодо формування національної свідомості як однієї зі складових професійної спрямованості майбутніх педагогів вищої школи.

Список літератури:

1. Park, H. Tae; Oh, W.-O., Lee, A. (2019), “Changes in the Reciprocal Relationship Between Parenting and Self-Awareness During Adolescence: A Longitudinal Analysis of National Big Data”, *Journal of pediatric nursing-nursing care of children & families*, no. 47, pp. 51 – 57 (Web of Science)

2. Ch, R. P., Irawan, I., Pane, M. M., (2017), “Self Awareness Mapping of Ubinus Students Toward the National Culture Based on the Values of PANCASILA (3rd Principle: Unity of Indonesia)”, *Advanced science letters*, 231/2. 834-838 (Web of Science)

3. Зелінська Є. Національна самосвідомість та фактори її формування /

Є. Зелінська // *Філософські проблеми гуманітарних наук.* – 2009. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11405.html>

4. Кулішенко Л. Національна свідомість крізь призму світоглядних позицій українців. *Світогляд-Філософія-Релігія.* – 2011. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39518/27-Kulishenco.pdf?sequence=1> (Дата звернення: червень 28, 2023)

5. Редькіна Г. Розвиток національної свідомості українців в умовах державної незалежності / Г. Редькіна // *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї.* – К. – 2010. – Вип. 19. – Роз-

луцька Г. – С. 144 – 155

6. Розлуцька Г. Формування національної свідомості українців у процесі державотворення / Г. Розлуцька // Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія “Педагогіка, соціальна робота”. – 2010. – Вип. 16-17. – С. 81 – 83

7. Селищева І. Роль історичної освіти у формуванні національної свідомості / І. Селищева // Вісник НТУУ “КПІ”. Філософія. Психологія. Педагогіка. 2016. – Вип. 2. – С. 60 – 65

8. Ющишин О. Поняття національного характеру, ментальності і національної свідомості як інструмент культурологічного аналізу / О. Ющишин // Наука. Релігія. Суспільство: Наук. журнал. – 2010. – № 3. – С. 221 – 227

9. Макаренко Л., Шейко В. Формування національно-патріотичної свідомості майбутніх вчителів музичного мистецтва на принципах інтегрованого навчання / Л. Макаренко, В. Шейко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика виховання. – 2019. – Вип. 30. – С. 108 – 113

10. Марущак В. Формування національної свідомості майбутнього учителя початкових класів / В. Марущак // Науковий вісник МДУ імені В.Сухомлинського. – 2011. – Вип. 1.33. Педагогічні науки. – С.151 – 154

11. Мурсамітова І. Формування національної свідомості майбутнього вчителя засобами мистецтва / І. Мурсамітова // Освіта України в умовах військового конфлікту на Донбасі: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Лисичанськ 27 лютого 2017 р.). – Лисичанськ: ВП “Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка” Лисичанськ. – 2017. – С.149 – 154

12. Фрідріх А. Педагогічні умови формування національної самосвідомості студентів вищих педагогічних навчальних закладів / А. Фрідріх // Автореф. дис. канд..

педагог. наук. – Київ. – 2006. – С. 21

13. Вікторова М. Формування професійної спрямованості майбутнього вчителя під час організації навчального процесу в педагогічному університеті / М. Вікторова // Педагогіка вищої та середньої школи: Збірник наукових праць. – Кривий Ріг: КДПУ. – 2005. – №13. – С.38 – 46

14. Літовка О. Педагогічна спрямованість особистості як базова основа розвитку професійної позиції майбутнього вчителя / О. Літовка // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. Редкол.: Т. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя: Класич. приват. ун-т. – 2014. – Вип. 38. – С. 216 – 219

15. Подоляк Л., Юрченко В. Психологія вищої школи / Л. Подоляк, В. Юрченко // Підручник. - 3-тє вид., випр. і доп. – К. – 2011. – С. 360

16. Романовський О., Солодовник Т., Ігнатюк О., Резнік С., Середа Н. Педагог очима студентів: сприйняття професійної спрямованості, професійного іміджу, організації партнерської взаємодії, інформаційної компетентності, професійної компетентності та викладацького лідерства / О. Романовський, Т. Солодовник, О. Ігнатюк, С. Резнік, Н. Середа // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2023. – №1. – С. 39 – 50. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sjeducation.academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2023/04/Ihnatiuk-O.A.-Reznik-S.M.-Solodovnyk-T.O.-Sereda-N.V.pdf>

17. Кресіна І. Національна свідомість / І. Кресіна // Енциклопедія Сучасної України. Редкол.: І. Дзюба, А. Жуковський, М. Желзняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. – 2020. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-71053>

18. Мовчан П. Зміст поняття “національна ідентичність”: теоретико-методологічний аспект / П. Мовчан // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 17. – С. 103 – 107

References:

1. Park, Il Tae; Oh, W-O., Lee, A. (2019), "Changes in the Reciprocal Relationship Between Parenting and Self-Awareness During Adolescence: A Longitudinal Analysis of National Big Data", *Journal of pediatric nursing-nursing care of children & families*, no. 47, pp. 51 – 57 (Web of Science)
2. Ch, R. P., Irawan, I., Pane, M. M., (2017), "Self Awareness Mapping of Ubinus Students Toward the National Culture Based on the Values of PANCASILA (3rd Principle: Unity of Indonesia)", *Advanced science letters*, 231/2. 834-838 (Web of Science)
3. Zelins'ka, Ye. (2009), "National self-consciousness and factors of its formation", *Philosophical problems of humanities*, available at: <http://www.infolibrary.com.ua/books-text-11405.html>
4. Kulishenko, L. (2011), "National consciousness through the prism of worldview positions of Ukrainians", *Worldview-Philosophy-Religion*, available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39518/27-Kulishenco.pdf?sequence=1> (Date of application: June 28, 2023)
5. Red'kina, H. (2010), "Development of the national consciousness of Ukrainians in the conditions of state independence", *Modern Ukrainian politics, Politicians and political scientists about it*, K., is. 19, Rozlutska H., pp. 144 – 155
6. Rozluts'ka, H. (2010), "Formation of the national consciousness of Ukrainians in the process of state-building", *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, Series "Pedagogy, Social Work.", is. 16 – 17, pp. 81 – 83
7. Selysheva, I. (2016), "The role of historical education in the formation of national consciousness", *Bulletin of NTUU "KPI"*, "Philosophy. Psychology. Pedagogy", is.2, pp. 60 – 65
8. Yushchyshyn, O. (2010), "The concept of national character, mentality and national consciousness as an instrument of cultural analysis", *"Science. Religion. Society"*, *Scientific Journal*, no. 3. pp. 221 – 227
9. Makarenko, L., Shejko, V. (2019), "Formation of national-patriotic consciousness of future teachers of musical art on the principles of integrated learning", *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University*, Series 17, Theory and practice of education, is. 30, pp. 108 – 113
10. Maruschak, V. (2011), Formation of the national consciousness of the future primary school teacher", *Scientific Bulletin of V. Sukhomlynsky MNU*, is.1.33, Pedagogical sciences, pp.151 – 154
11. Mursamitova, I. (2017) Formation of the national consciousness of the future teacher by means of art", *Education of Ukraine in the conditions of military conflict in Donbas: materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference* (Lysychansk, February 27, 2017), *Lysychansk Pedagogical College of Luhansk Taras Shevchenko National University*, pp.149 – 154
12. Fridrikh, A. (2006) "Pedagogical conditions for the formation of national consciousness of students of higher pedagogical educational institutions", *Author's dissertation of Candidate of Pedagogical Sciences*
13. Viktorova, M. (2005), "Formation of the future teacher's professional orientation during the organization of the educational process at the pedagogical university", *Pedagogy of higher and secondary school: Collection of scientific works*, Kryvyi Rih: KDPU, no.13, pp. 38 – 46
14. Litovka, O. (2014), "Pedagogical orientation of the personality as a basic basis for the development of the professional position of the future teacher", *Pedagogy of formation of creative personality in higher and secondary schools: a collection of scientific papers: Classical Private University*, is. 38, pp. 216 – 219
15. Podoliak, L., Yurchenko, V. (2011), "Psychology of Higher Education", *Textbook. - 3rd edition, revised and supplemented*, K., p. 360
16. Romanovs'kyj, O., Solodovnyk, T., Ihnatiuk, O., Reznik, S., Sereda, N.

(2023), “Teacher through the eyes of students: perception of professional orientation, professional image, organization of partnership, information competence, professional competence and teaching leadership / O. Romanovskyi, T. Solodovnyk, O. Ihnatiuk, S. Reznik, N. Sereda // Theory and practice of social systems management, no.1, pp. 39 – 50, available at: <https://seducation.academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2023/04/Ihnatiuk-O.A.-Reznik-S.M.-Solodovnyk-T.O.-Sereda-N.V.pdf>

17. Kresina, I. (2020), “National

consciousness”, Encyclopedia of Modern Ukraine. Edited by I. Dziuba, A. Zhukovs’kyj, M. Zhelezniak [et all.], National Academy of Sciences of Ukraine, K.: National Technical School: Institute of Encyclopedic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, available at: <https://esu.com.ua/article-71053>

18. Movchan, P. (2015), “The content of the concept of “national identity”: theoretical and methodological aspect”, Investments: practice and experience, no. 17, pp. 103 – 107

Стаття надійшла до редколегії 10.09.2023